

VLIV SOCIÁLNÍHO A KULTURNÍHO KONTEXTU NA FORMOVÁNÍ IDENTITY U DOSPÍVAJÍCÍCH IMIGRANTŮ VIETNAMSKÉHO PŮVODU V SEVERNÍ AMERICE

Lucie Hubertová

Abstrakt

Pro vývoj identity adolescentů je významný formativní vliv sociálního a kulturního kontextu. Kulturní a sociální kontext vývoje identity vietnamského adolescenta imigranta je specifický zejména společným působením dvou rozdílných kultur, a to individualistické západní a kolektivistické východní. Výsledky výzkumů v Severní Americe (USA, Kanada) dokládají, že rodina a komunita vytvářejí silný tlak na vietnamské adolescenty na dodržování východních hodnot. To může být zdrojem konfliktů a mít vliv na nižší sebehodnocení, menší exploraci identity, případně utváření předčasně uzavřené identity. Na druhou stranu tento tlak představuje pozitivní faktor při utváření etnické identity a je též faktorem, který se významně podílí na úspěchu u tzv. „high achievers“, tj. vietnamských studentů s mimořádnými studijními výsledky.

Vliv vrstevníků a školy na vývoj identity u této skupiny nebyl dosud dostatečně zmapován. Vzhledem k tomu, že v ČR aktuálně dorůstá druhá generace vietnamských imigrantů, je důležité rozumět specifickým vlivům sociálního a kulturního kontextu, podílejících se významně na formování identity. Druhá generace vietnamských imigrantů ze Severní Ameriky, která dorůstala v 90. letech minulého století a na přelomu 20. a 21. století, může sloužit s jistými limity jako modelová skupina.

Klíčová slova: vietnamští adolescenti, imigranti, vývoj identity, sociální a kulturní kontext

INFLUENCE OF THE SOCIAL AND CULTURAL CONTEXT ON IDENTITY FORMATION OF VIETNAMESE ADOLESCENTS LIVING IN NORTH AMERICA

Abstract

The formative influence of social and cultural context is very important for development of identity. The specific identity development of Vietnamese adolescents with immigrant background includes the balancing of their eastern culture heritage and western culture of the society of settlement. Results from USA and Canada shows that family and community provide strong pressure to these adolescents to keep eastern values. It can be source of parent-child conflicts, lower self-esteem, lower exploration and foreclosure of identity. On the other side, this pressure represents positive factor for development of ethnic identity and for achieving high score on academic orientation.

The effect of peers and school to the development of identity of this group is poorly known. In the Czech Republic, second generation of Vietnamese immigrants is growing up. It is important to understand to specifics of development of identity to support their psychosocial adaptation in a new home country. The review summarizes impact of social and cultural context to the development of identity of Vietnamese adolescents in the USA and Canada. The data from North America are comparable with limits to the situation in the Czech Republic.

Key words: Vietnamese adolescents, immigrants, identity development, social and cultural context

Došlo do redakce: 27. 5. 2013

Schváleno k publikaci: 4. 4. 2014

Úvod

Vývoj identity adolescentů vietnamského původu žijících v USA a Kanadě, tj. v severoamerické západní společnosti, je specifický zejména současným působením dvou rozdílných kultur-individualistické západní a kolektivistické východní. Identita představuje centrální pojem v psychologickém vývoji adolescentů, velmi široce ji lze definovat jako „*ujasnění vztahů k sobě a ke svému okolí, pocity vnitřní integrity a kontinuity života*“ (Hytych, Macek, 2010, s. 73). E. Erikson rozpracoval vývojovou teorii psychosociálního vývoje člověka, období adolescence je v ní charakterizováno hledáním identity a pochybnostmi o vlastní roli (Erikson; 1968 in Hytych, Macek, 2010). Erikson považoval adolescenci za období vzrůstajících závazků v oblasti pracovní, společenské, náboženské (Marcia, 1966), kulturní a sociální prostředí jedince za jednu z komponent, podílejících se na formování prožitku ego-identity (Kroger, 2007).

Většina studií, které se alespoň částečně dotýkají problematiky identity u vietnamských adolescentů žijících v západní kultuře, byla realizována na druhé generaci imigrantů v Severní Americe v 90. letech 20. století a na počátku 21. století. Vzhledem k tomu, že v současnosti dorůstá i v ČR druhá generace vietnamských imigrantů, je důležité rozumět tomu, jak sociální a kulturní kontext specificky působí na formování identity těchto mladých lidí. U nich lze předpokládat podobnosti v oblasti vývoje identity jako u vietnamských adolescentů v USA a Kanadě. Porozumění tomu, jak se identita vietnamských adolescentů formuje, umožní snadnější začleňování těchto mladých lidí do české společnosti.

Mezi nejdůležitější sociální skupiny a prostředí, které ovlivňují vývoj identity u adolescentů, patří a) rodina; b) vrstevníci; c) škola; d) místní komunita včetně etnických církví a komunitních a zájmových skupin (Kroger, 2007). Vliv těchto skupin se diferencuje podle toho, zda je adolescent v rané (11-14), střední (15-17) či pozdní fázi adolescence (18-22). Následující text se věnuje formativnímu vlivu sociálního a kulturního prostředí na vývoj identity u severoamerických vietnamských imigrantů v období střední a pozdní adolescence, tj. v obdobích stěžejních pro vytváření závazků spojených s nastupující dospělostí.

RODINA

Vietnamská rodina je velmi pevně spjata s tradicemi, náboženstvím a vietnamskou kulturou (Nguyen, 1999). Centrální hodnotou vietnamské kultury jsou dobré rodinné vztahy, vztahy mezi dětmi a rodiči, mezi sourozenci, postoj k příbuzným, uctívání předků, respekt k autoritě, ochota upřednostnit rodinný zájem před zájmem jednotlivce. Tyto hodnoty vycházejí z konfucianismu. Rodina představuje pro Vietnamce základní zdroj sociální identity pro dospívající i pro dospělé. Osobní prospěch je v rámci systému vietnamských kulturních hodnot podřízen prospěchu rodiny (Truong, 2010). Vytváření stěžejních životních hodnot patří z hlediska vývojové psychologie ke klíčovému aspektům vývoje identity (Macek, 1999). V rámci interkulturní psychologie je pak důraz kladen na mezigenerační transmissi hodnot mezi rodiči a dětmi imigrantů (Průcha, 2007).

Y. W. Ying a C. C. Chao (1996; in Choi, He, Harachi, 2008) potvrzují, že vietnamské rodiny patří mezi ty, jež prožívají v USA největší „náraz“ mezi východními kulturními hodnotami a hodnotami majoritní západní společnosti. Vietnamští rodiče, kteří imigrovali do západních zemí, požadují dodržování původních vietnamských hodnot i od svých dětí (Truong, 2010). Pnutí mezi rodičovskými hodnotami a hodnotami většinové společnosti rozhodně vytváří problémy při vývoji identity dospívajících Vietnamců v USA. To bylo výzkumně prokázáno např. studií P. V. Nguyena (2008). Negativní dopad střetu hodnot otců a vietnamských adolescentů žijících v USA byl identi-

fikován v oblasti pozitivního sebehodnocení adolescentů. Dále Y. Choi, M. He, T. Harachi (2008) prokázali vztah mezi problémovým chováním adolescentů z vietnamských imigrantských rodin a mezigeneračním hodnotovým nesouladem. Výsledky této studie prokazují, že pokud adolescenti pociťují nesoulad kulturních hodnot se svými rodiči, uvádějí i vyšší míru neshod a nesouhlasu s rodiči. Tyto konflikty oslabují vazbu mezi rodičem a adolescentem, což je prediktorem vyšší míry problémového chování adolescentů. Bezpečná vazba k rodičům je přitom jedním z předpokladů úspěšného vývoje identity u adolescentů (Kroger, 2007).

Výše jmenované studie dokládají, že rozpor v hodnotách vietnamské rodiny a většinové společnosti může být rizikový faktor pro vývoj identity mladých Vietnamců.

Naopak sociologická studie M. Zhou a C. L. Bankstona (1994) dokládá, že identifikace s vybranými typickými vietnamskými rodičovskými hodnotami může být pro mladého Vietnamce zdrojem výrazného posunu po společenském žebříčku a tím zdrojem adaptace do majoritní západní společnosti. Jedná se o hodnoty jako je tvrdá práce, studium a poslušnost. Podle autorů konformita s očekáváním rodiny a etnické komunity vybavuje vietnamského adolescenta zdroji podpory a pozitivního usměrňování. Autoři studii realizovali na státní střední škole v New Orleans, charakteristické vysokým zastoupením sociálně znevýhodněných černošských (70 %) a vietnamských studentů (20 %). Většina studentů školy pochází ze sociálně ohrožených nízkopříjmových rodin. Zatímco většina studentů na této škole studijně selhává a prokazuje známky výrazně problémového chování, vietnamští studenti jsou považováni za úspěšné. Studie prokázala, že tito úspěšní vietnamští studenti výrazně přejímají tradiční vietnamské rodinné hodnoty (poslušnost, schopnost tvrdě pracovat, ochota pomáhat druhým) a jsou dobře integrováni do vietnamské komunity, tj ovládají vietnamštinu, preferují vietnamské přátele a vietnamské životní partnery (Bankston, Zhou, 1994). Také T. Phan (2005), která realizovala kvalitativní studii u velmi úspěšných vietnamských studentů vysokých škol, příjemců prospěchových stipendií, dospěla k podobnému závěru. Mezi hodnoty, které byly pro tyto americké studenty vietnamského původu významné, patřily tyto: Respekt k rodině, závazek dělat čest rodině a komunitě, respekt k učení a učitelům, starším lidem a mentorům, silný pocit sounáležitosti s rodinou, komunitou a národem. U chlapců se neprojevovala touha po separaci od rodiny. Naopak jak chlapci, tak dívky vypovídali o neustále umocňujícím se emocionálním poutu k rodičům, zejména pak k matkám. Autorka hodnotí identitu těchto mladých lidí jako jasně ukotvenou zejména v závazku a vztazích k minulým i současným generacím, což se projevuje právě v jejich identitě v pevně ukotveném závazku dosáhnout akademického úspěchu (Phan, 2005).

Výchovný styl rodičů-imigrantů je v interkulturní psychologii jedním z nejvíce sledovaných faktorů. Rozpor ve výchovném stylu imigrantů a majoritní společnosti způsobuje obtíže v adaptaci, akulturaci i školním vzdělávání dětí (Průcha, 2007). Studie zabývající se výchovným stylem vietnamských rodičů-imigrantů v Severní Americe se shodují v tom, že nejčastější je ve vietnamských rodinách praktikován autoritářský výchovný styl (Nguyen, 2008, Nguyen, Cheung, 2009). Autoritářský styl je charakteristický vysokými nároky na dítě a zároveň omezuje individualitu. P. V. Nguyen (2008) zjišťoval vztah mezi sebehodnocením amerických vietnamských adolescentů a výchovným stylem jejich rodičů. Vietnamští adolescenti vyrůstající v USA, jejichž rodiče měli autoritářský výchovný styl, měli nižší sebehodnocení než ti, jejichž rodiče upřednostňovali demokratický výchovný styl. Osobní identita jedince čerpá, kromě jiného, ze sebehodnocení (Macek, 1999).

KOMUNITA

V rámci sociálního kontextu, který ovlivňuje vývoj identity u adolescentů, je důležitá komunita, ve které adolescent vyrůstá. U vietnamských adolescentů má komunita mimořádný specifický význam - v USA či v Kanadě žije většina imigrantských vietnamských rodin v rámci rozsáhlých vietnamských enkláv. Nejvíce vietnamských imigrantů žije v Kalifornii, Seattlu, Washingtonu a dále v Alabamě, Luisianě, Texasu a Mississipi (Barnes, Bennett, 2002). Téměř polovina všech Vietnamců žije ve 4 metropolích státu Kalifornie - v Orange County, Los Angeles, San Diegu, San Jose (Truong, 2010).

Většina vietnamských komunit v USA žije v chudých čtvrtích velkoměst, charakteristických vysokým zastoupením obyvatelstva z minoritních skupin, vykonávajících zejména nekvalifikované práce (Lam, 2005). V těchto komunitách jsou vietnamští adolescenti poměrně separováni od majoritní společnosti a mají těžší přístup k identifikaci se s různými rolemi a pozicemi většinové společnosti (Lam, 2005). V předchozí části byly uvedeny zásadní hodnoty, které vietnamští rodiče předávají adolescentům. Vietnamská rodina je vždy pevně spjata s komunitou (Truong, 2010), proto lze prakticky stěží oddělovat vliv rodiny a komunity.

Na vliv komunity při vývoji identity vietnamských adolescentů žijících v USA se zaměřila Vo-Jutabha et al. (2009). V kvalitativní studii srovnávala exploraci v rámci vývoje identity u 26 adolescentů žijících ve velké vietnamské enklávě Little Saigon ve Westminsteru v Jižní Kalifornii a u 20 adolescentů žijících rozptýleně mimo vietnamskou enklávu v oblasti Saint Fernando Valley v Jižní Kalifornii. Všech 26 adolescentů žijících v enklávě Little Saigon uvádělo, že vietnamská enkláva má vliv na vývoj jejich identity – ať již se jednalo o pozitivní či negativní hodnocení. Z 20 adolescentů žijících mimo enklávu pouze 10 uvedlo, že komunita, ve které žijí, je ovlivňuje ve vývoji identity. Adolescenti žijící v enklávě Little Saigon pocívali silný tlak ze strany dospělých Vietnamců. Pokud dospívající udělá něco, co se vymyká zvyklostem komunity, dopadá negativní hodnocení ve vietnamské komunitě i na jeho rodinu. Deset adolescentů žijících v enklávě Little Saigon uvádělo pocity zmatku zejména ve vztahu k očekáváním rodičů, příbuzných a komunity. Žádný adolescent žijící mimo enklávu pocity zmatenosti nezmiňoval. Lze tedy shrnout, že u adolescentů žijících ve vietnamské enklávě Little Saigon byl ve srovnání s adolescenty žijícími mimo tuto komunitu zaznamenán podstatně větší tlak ze strany rodiny přijmout závazky vytyčené rodinou a také pocity zmatku ve vztahu k očekáváním rodičů a komunity (Vo-Jutabha et al., 2009).

Významnou součástí vietnamských komunit jsou i náboženské spolky. Náboženství hraje významnou úlohu v životě Vietnamců, systém víry má významný vliv na jejich život. Nejrozšířenější je buddhismus (70 % populace) a katolická víra (6 % populace) (Truong, 2010). Duchovní život všech Vietnamců je ale do určité míry výrazně ovlivněn animismem, tj. vírou ve svět duchů, kteří ovlivňují život (Pechová, 2006). Kolem vietnamských buddhistických a vietnamských křesťanských modliteben je také koncentrován život v imigrantských vietnamských komunitách. C. L. Bankston a M. Zhou (1996) zkoumali vliv etnických církví ve vietnamských enklávách v USA na vývoj adolescentů. Návštěva bohoslužeb je v pozitivním vztahu k etnické identifikaci těchto mladých lidí a k integraci v rámci vietnamské etnické komunity. Blízký vztah k etnické komunitě pak zvyšuje dle autorů studie pravděpodobnost úspěchu ve škole a minimalizace rizika problémového chování těchto mladých lidí (Bankston, Zhou, 1996).

VRSTEVNICKÉ A PŘÁTELSKÉ VZTAHY

Vrstevnické vztahy představují významnou sociální platformu pro sdílení stejných životních situací, zkušeností a problémů, vázaných na vývojové období adolescence. Vrstevnické a přátelské vztahy je vhodné pojímat v adolescenci jako odlišné typy vztahů (Macek, 1999). Přátelský vztah lze pojmout jako intimnější, vzájemně bližší formu vztahu než vztah vrstevnický. Zpětná vazba od přátel a vrstevníků poskytuje dospívajícím obraz sebe sama (Self), vrstevnické skupiny poskytují příležitost pro různé chování a hledání vlastního ukotvení (Kroger, 2007).

Vrstevníci fungují jako modely, umožňují vzájemné sdílení hodnot, prostor pro ověřování, diskutování, reflektování, to vše bez větších závazků. Podstatné je, že adolescentní vrstevníci sdílejí podobnou životní zkušenost včetně nejistot a nejasností. Členství ve vrstevnické skupině poskytuje sociální status a pocit vlastní hodnoty (Macek, 1999). Vrstevnický vztah je typický právě pro období adolescence, v průběhu adolescence se mění. Největší význam mají vrstevnické vztahy patrně v časně adolescenci, s průběhem adolescence klesá. Klasifikace Dunphyho (1963; In Macek, 1999) rozčleňuje vývoj vrstevnických vztahů na pět etap. V rámci tohoto vývoje se mění význam vrstevníků pro vývoj identity jedince. Pro střední adolescenci jsou vrstevnické vztahy typické vytvářením „part“ složených z dívek i chlapců. V tomto období vrstevnické skupiny mají význam pro potvrzení sexuální identity a sexuální orientace a poskytují potvrzení vlastní hodnoty (Kroger, 2007). Vývoj vrstevnických vztahů je ukončen v pozdní adolescenci vznikem heterosexuálních dvojic a vytváření malých skupin složených z těchto párů. Přátelský vztah lze pojmout jako intimnější, vzájemně bližší formu vztahu než vztah vrstevnický. Jedná se zejména o vztah mezi příslušníky stejného pohlaví.

Dosud ale existuje velice málo studií, které by se zabývaly významem vrstevnických vztahů u jiných skupin adolescentů než u euroamerických (Kroger, 2007), studie zaměřené na vrstevnické vztahy a vliv těchto vztahů na vývoj identity vietnamských imigrantů 2. generace úplně chybí.

Podle studie H. Nguyena, E. Cohena a A. Hinese (2012), která byla ale provedena na vietnamských adolescentech ve Vietnamu, mají vrstevníci pozitivní a konzistentní vliv u vietnamských adolescentů na vytváření nadějí do budoucnosti o šťastné rodině, dobré práci, a možnosti realizovat se v tom, co chci dělat. V rámci vývoje pak vliv vrstevníků na pozitivní představy o kariéře a ekonomickém zabezpečení klesá. Je to pravděpodobně tím, že u mladých dospělých, poté co jsou konfrontováni s realistickými ekonomickými možnostmi ve Vietnamu, převládá vliv pragmatismu nad vlivem vrstevníků (Nguyen, Cohen, Hines, 2012). Tato studie je však obtížně aplikovatelná na adolescenty vietnamského původu, žijící v euroamerické kultuře.

ŠKOLA

Škola je prostředí, které se na formování identity adolescentů podílí významnou měrou. Ve výzkumech však bývá její vliv na vývoj identity opomíjen. Škola slouží jako platforma pro setkávání vrstevníků, významně se podílí na exploraci a vytváření závazků zejména v profesní volbě. Významný je i její vliv na formování závazků v oblasti ideové, zejména v hodnotové orientaci. Ve škole tráví adolescenti většinu svého aktivního času.

Vliv školy na vývoj identity u vietnamských studentů je v literatuře dáván do souvislosti spíše okrajově. Většina prací se tematicky zaměřuje na stereotypy učitelů vůči vietnamským studentům nebo na skupinu tzv. „*high achievers*“, tj. mimořádně studijně úspěšných vietnamských adolescentů. D. N. Chang a A. Demyan (2007) se ve své studii věnovali stereotypům u učitelů vůči

různým rasovým skupinám. Asijští studenti jsou obecně v USA vnímáni jako modelová minorita a jsou jim připisovány vlastnosti jako pracovitost a cílevědomost. Studie byla realizována u 188 učitelů v Kalifornii, potvrdila u učitelů pozitivní stereotyp vůči asijským studentům. Mezi rysy, které učitelé asijským studentům připisovali, patřily tyto: pracovitost, introverze, inteligence, přizpůsobivost, spolehlivost. Asijští studenti byli ale také nahlíženi jako málo společenští, více pasivní a málo sportovní ve srovnání se studenty černošského či bělošského původu. Autoři upozorňují na to, že stereotypy ze strany učitelů mohou přímo ovlivňovat i vývoj identity adolescentů.

Stereotypy učitelů mohou ovlivnit zejména etnickou identitu, tlak rodiny na studijní výsledky pak ovlivňuje jednak systém vlastních hodnot a jednak stanovování závazků v této oblasti (viz např. Chang, Demyan, 2007; Phan, 2005).

B. T. Lam (2005) uvádí, že většina vietnamských adolescentů žijících v USA je pod silným tlakem uspět ve škole, vyvíjeným rodinou a vietnamskou komunitou. Tito adolescenti však podle autora usilují o větší autonomii a asimilaci do „lokální kultury“, která je většinou tvořena socioekonomicky znevýhodněnými. Zajímavé přitom je, že dle M. Zhou a C. L. Bankstona (1994) samotní vietnamští studenti akademickému vzdělání nepřisuzují na rozdíl od rodičů tak vysokou hodnotu. Jsou zejména skeptičtí k tomu, že vzdělání je předpokladem pro posun na společenském žebříčku a nemají důvěru v to, že se jim podaří prorazit do vyšší třídy.

M. Wan (2006) srovnával v etnografické kvalitativní studii probíhající v prostředí školy dvě skupiny adolescentních studentů druhé generace imigrantů – vietnamskou a čínskou. Obě skupiny náležejí do širší asijské skupiny, se kterou mají učitelé spojeny převážně pozitivní stereotypy (viz výše Chang, Demyan, 2007). Obdobně jako se metaforicky nazývají děti asijských migrantů „banánové děti“ (tzn. „žlutí“ navenek, ale identitou „bílí“, Igoa, 1995), nazval autor vietnamské a čínské adolescenty tzv. „liliové děti“. Společným znakem obou skupin ve škole byla snaha dosáhnout úspěchu, tj. hodnota typická pro americkou společnost, ale hodnotové zakotvení u obou skupin zůstávalo v asijských hodnotách (tj. navenek „bílí“, identitou „žlutí“). Autor identifikoval tyto rozdíly mezi vietnamskými a čínskými studenty – vietnamští studenti měli možnost čerpat z mnohem většího podpůrného systému tvořeného rodinou a vietnamskou komunitou. Vietnamští studenti také projevovali větší ochotu splnit rodičovské požadavky a očekávání týkající se vzdělání než čínští studenti (Wan, 2006).

T. Phan (2003) se v longitudinální kvalitativní studii zaměřila na zdroje resilience u 11 akademicky nadprůměrně úspěšných vietnamských adolescentů („*high achievers*“), kteří se přistěhovali do Kanady spolu s rodiči. Děti imigrantů řadí autoři obecně mezi vysoce rizikové děti z hlediska zdravého vývoje. Mezi protektivní faktory u vysoce rizikových dětí (tj. mezi zdroje resilience) patří větší adaptabilita v hledání smyslu života po traumatické události, sebeúcta a kladné sebehodnocení, dobré rodinné vztahy, dostupnost a kompetence rodičů, rodinná koheze a harmonie, plánování do budoucnosti, dostupnost dalších důležitých a/nebo podporujících osob, identifikace s jinou resilientní osobou (Phan, 2003). Autorka dospěla k těmto výsledkům – vietnamští adolescenti ve studii přiznávají masivní zkušenost s otevřenou i skrytou rasovou diskriminací jak ze strany učitelů, tak ze strany spolužáků, nerovné zacházení, školu označují za „místo bílé dominance a kontroly“. Zajímavé je, že větší přímou rasovou diskriminaci uváděli chlapci. Zdroje resilience identifikovala autorka tyto: životní zkušenost s překonáváním těžkostí v uprchlickém táboře, válečná zkušenost rodičů z války ve Vietnamu, rasismus okolí jako hnací motor pro větší snahu, víra ve vlastní uplatnění, aktivní přístup k životu. I přes výraznou osobní zkušenost s rasovou diskriminací ve škole se respondenti ztotožňovali s vietnamskou etnickou identitou. Všichni respondenti byli aktivně zapojeni do vietnamské komunity, kde se podíleli

na dobrovolné pomoci dětem se školními problémy. I přes to, že výše zmíněná modelová skupina kanadsko-vietnamských „*high achievers*“ adolescentů musela překonávat mnoho problémů spojených s otevřenými i skrytými projevy rasismu ve škole, všichni respondenti byli schopni naplňovat náročný závazek ve vztahu ke vzdělání a do školy pravidelně docházet (Phan, 2003).

Výrazně odlišné skupině vietnamských adolescentů druhé generace v USA se ve své disertační práci věnuje A. M. Truong (2010). Zajímají ho příčiny, které vedou dospívající Vietnamce k předčasnému ukončení školy a zapojení do gangů mladistvých delikventů. Jako velice významný faktor pro předčasné ukončení docházky do školy a zapojení do gangů identifikoval příčiny na straně školy. Autor v přehledu uvádí, že rizikovým faktorem na straně školy je slabý akademický program nebo špatná struktura a organizace školy. Rizikové faktory na straně studentů jsou: zameškání příliš výuky a nemožnost látku dohnat, příliš mnoho svobody, přátelé bez vztahu ke škole, akademický neúspěch. Studenti pak uváděli jako rizikový faktor nezájem ze strany školy, obtížnost výuky, malou motivovanost a také malý zájem učitelů o jejich pokroky (Truong, 2010).

Diskuse

Výše uvedené poznatky lze aplikovat na dospívající Vietnamce druhé generace, kteří žijí v ČR. Druhá generace vietnamských adolescentů vyrůstající v 90. letech a na přelomu 20. a 21. století v USA má řadu znaků společných se skupinou vietnamských adolescentů dorůstajících v ČR. Za hlavní společné znaky lze považovat kromě etnického původu a života mimo Vietnam v euroamerické společnosti (USA x ČR) školní docházku do většinových státních škol a preferenci jazyka nové domovské země jako hlavního komunikačního prostředku. Limitující při srovnávání těchto dvou skupin může být odlišná historie přistěhovalců Vietnamců do USA a do ČR. Vietnamští imigranti žijící v USA, kteří v 90. letech a na přelomu 20. a 21. století vychovávali tzv. druhou generaci, jsou původem zejména z jižního Vietnamu. Tito lidé byli pronásledováni pro politické či náboženské smýšlení, do USA se dostali po válce ve Vietnamu jako političtí uprchlíci. Imigrantská skupina žijící v ČR je tvořena z Vietnamců pocházejících zejména ze severu Vietnamu, kteří k nám přicházeli v 80. letech za odměnu studovat, pracovat v průmyslu a ideologicky se vzdělávat v rámci internacionálních vztahů mezi komunistickými zeměmi. Lze tedy předpokládat určitý rozdíl v hodnotové ukotvenosti těchto dvou skupin migrantů, i když to v odborné literatuře dosud není dostatečně zmiňováno.

V rámci výzkumu druhé generace mladých Vietnamců v severní Americe je pozornost věnována zejména problematice transgeneračního přenosu hodnot. Přejímání tradičních vietnamských rodinných hodnot adolescenty sice znamená dle některých sociologických a psychologických studií vyšší pravděpodobnost společenského vzestupu (tzv. „*high achievers*“ neboli vysoce úspěšní) (viz Bankston, Zhou, 1994, Phan, 2005), na druhou stranu může znamenat riziko izolace vietnamského adolescenta od většinové vrstevnické společnosti, omezování explorační identity, případně formování předčasně uzavřené identity. U vietnamských adolescentů žijících v ČR lze očekávat širokou variabilitu ve vývoji identity, danou, mimo jiné, kombinací výchovného stylu rodičů a přejímáním či odmítáním tradičních vietnamských hodnot ze strany adolescenta. U vietnamských rodičů s demokratickým stylem výchovy lze očekávat jistý respekt a volnost při přejímání některých hodnot většinové západní společnosti, zejména spojených s životem mládeže (chození večer ven, oblékání, pouštění moderní hudby, profesní orientace). Riziko pro vývoj identity představují vietnamští rodiče s autoritářským stylem výchovy, u nich lze očekávat lpění na dodržování tradičních vietnamských hodnot a neochotu umožnit dospívajícímu exploraci a

vytváření samostatně formulovaných závazků. Podle P. V. Nguyena (2008) druhá generace vietnamských imigrantů v USA již většinou upřednostňuje demokratický výchovný styl. Takový vývoj lze očekávat v budoucnosti i v ČR, což má pozitivní prognózu i pro vývoj identity 3. generace.

Společně s rodinou se na vývoji identity vietnamských adolescentů podílí i komunita. Vliv rodiny a komunity lze obtížně oddělit obzvláště u těch Vietnamců, kteří žijí přímo ve vietnamské komunitě. V USA či v Kanadě žije většina imigrantských vietnamských rodin v rámci rozsáhlých vietnamských enkláv. Také v ČR existují vietnamské komunity. Nejznámější lokalita s hustým osídlením vietnamských obyvatel je v okolí tržnice SAPA v Praze, kde si Vietnamci velmi často kupují a pronajímají byty, další oblasti v Praze s vyšší hustotou vietnamských obyvatel je Černý Most, Lahovice, Chodov, Malá Chuchle (Martínková, 2011). Velikost komunit v ČR však zdaleka nedosahuje rozměru vietnamských enkláv v USA. Vliv vietnamské komunity na vývoj identity vietnamských adolescentů lze posuzovat podle výsledků výzkumných studií ze dvou hledisek – z jednoho hlediska integrace ve vietnamské komunitě představuje pozitivní podpůrný zdroj, zdroj etnické identifikace a hodnotové orientace, která má dopad na dosahování úspěchů v majoritní společnosti (Phan, 2003, Wan, 2006, Bankston, Zhou, 1996), naopak z druhého hlediska představuje život v komunitě pro vietnamské adolescenty zdroj tlaku a restrikcí, které jsou nelibě prožívány a zabraňují větší integraci do většinové společnosti (Lam, 2005). Adolescenti žijící v komunitě mohou pociťovat tlak ze strany komunity a rodiny přejímat předem dané závazky bez explorační v identitě jako příliš silný a v souvislosti s tím prožívat pocity zmatku (Vo-Jutabha a kol., 2009). V ČR kromě výše zmiňované geograficky ohraničené oblasti kolem tržnice SAPA v Praze-Libuši neexistují srovnatelné enklávy jako v USA, lze tedy považovat podmínky pro vývoj identity dospívající druhé generace z tohoto hlediska jako více příznivé, zejména ve vztahu k integraci do majoritní společnosti. Je ale důležité uvědomovat si význam vietnamské komunity pro vývoj etnické identity mladých Vietnamců. Ideální pro podporu vývoje identity druhé generace Vietnamců se proto jeví programy, které podporují vzájemnou komunikaci mezi komunitami z většinové společnosti a vietnamskou komunitou, s důrazem na život mládeže druhé generace migrantů. Významnou součástí života vietnamských imigrantských komunit je i duchovní život (budhisté, katolíci). Účast na duchovním životě posiluje u vietnamských adolescentů žijících v USA etnickou identifikaci (Bankston a Zhou, 1996). V rámci výzkumu vývoje identity u adolescentů je poměrně opomíjena skutečnost, že duchovní život a praktikování víry může mít zásadní vliv na vývoj identity a vytváření závazků adolescenta. Je například málo známé, že v rámci ČR existuje organizovaná skupina vietnamské katolické mládeže, která aktivně praktikuje víru. V rámci výzkumu ideologické složky identity u druhé generace dospívajících Vietnamců žijících v ČR by bylo vhodné věnovat pozornost i vlivu náboženské orientace a duchovního života vietnamské rodiny a dospívajícího na jeho identitu.

Vliv vrstevnických vztahů na vývoj identity u druhé generace dospívajících vietnamských migrantů je nejméně probádanou oblastí. Přitom vrstevnické vztahy (přijetí od vrstevnické skupiny, blízké přátelství) mají pro vývoj osobní i sociální identity nezastupitelný význam. Zvláště ve střední adolescenci je akceptace ze strany vrstevníků důležitým základem sebereflexe a z ní vycházející osobní identity (Macek, 1999). V českém prostředí je problematika vrstevnických vztahů a identity dospívajících adolescentů vietnamského původu zmíněna např. v kvalitativní studii G. Jiskrové (2010). Podle autorky si vietnamští adolescenti na základě vztahů s českými vrstevníky uvědomují svoji „jinakost“. Kontakt s vietnamskými vrstevníky pak zasahuje zejména do etnické a kulturní složky identity – je pro ně důležitý zejména z hlediska reflexe a sdílení kulturně specifických potíží,

kteří by čeští přátelé nechápali. Vzhledem k tomu, že v této oblasti chybí hlubší poznatky, je důležité jí věnovat v budoucnosti pozornost.

V Severní Americe jsou asijsí studenti učiteli nahlíženi jako modelová minorita a učitelé s nimi spojují zejména pozitivní stereotypy (Chang, Demyan, 2007). Na druhou stranu se vietnamští adolescenti setkávají ve školách s otevřenou i skrytou rasovou diskriminací ze strany spolužáků i učitelů (Phan, 2003), obdobnou situaci lze předpokládat i v ČR.

Závěr

Druhá generace vietnamských imigrantů ze Severní Ameriky, která dorůstala v 90. letech minulého století a na přelomu 20. a 21. století, může sloužit s jistými limity jako modelová skupina pro situaci v ČR. Za hlavní společné znaky lze považovat kromě etnického původu narození v zemi založené na západní, euroamerické kultuře (USA x ČR) školní docházku do většinových státních škol, preferenci jazyka nové domovské země jako hlavního komunikačního prostředku. Hlavní rozdílné znaky spočívají v odlišné historii přistěhovalectví Vietnamců do USA a do ČR, respektive i bývalé ČSSR, a s tímto souvisejících rozdílech v komunitách, odlišné motivaci k imigraci a pravděpodobně i v jiných hodnotách vietnamských rodičů žijících v ČR.

Vietnamští adolescenti jsou pod silným tlakem rodiny a komunity na dodržování východních hodnot. To může být zdrojem konfliktů a mít vliv na nižší sebehodnocení, menší exploraci identity, případně utváření předčasně uzavřené identity.

Tento tlak ale zároveň představuje pozitivní faktor při utváření etnické identity a je též faktorem, který se významně podílí na úspěchu u tzv. „high achievers“, tj. vietnamských studentů s mimořádnými studijními výsledky.

Riziko pro vývoj identity představují vietnamští rodiče s autoritářským stylem výchovy, která je pro první generaci vietnamských imigrantů typická. U nich lze očekávat lpění na dodržování tradičních vietnamských hodnot a neochotu umožnit dospívajícímu exploraci a vytváření samostatně formulovaných závazků.

Kromě dvou bakalářských prací (Jiskrová, 2010, Vídenská, 2010) nejsou v ČR studie zaměřené na vývoj identity u vietnamských adolescentů. Vzhledem k tomu, že v ČR právě dospívá silně početně zastoupená druhá generace vietnamských imigrantů, bylo by vhodné se této problematice výzkumně věnovat.

LITERATURA

- Bankston, C. L., & Zhou, M. (1996). The ethnic church, ethnic identification, and the social adjustment of Vietnamese adolescents. *Review of Religious Research*, 38 (1), 18-37.
- Barnes, J. S., & Bennett, C. E. (2002). *The Asian population: 2000*. [online] [cit. 2013-1-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.census.gov/prod/2002pubs/c2kbr01-16.pdf>>.
- Hytych, R., & Macek, P. (2010). Kulturní a historická specifika při utváření sebepojetí a identity dospívajících. In Tyrlík, M., Macek, P., Širůček, J. (Eds.), *Sebepojetí a identita v adolescenci: sociální a kulturní kontext* (71-96). Brno: Masarykova univerzita, Institut výzkumu mládeže a rodiny.
- Chang, D. N., & Demyan, A. (2007). Teacher's stereotypes of Asian, black and white students. *School Psychology Quarterly*, 22(2), 91-114.

- Choi, Y., He, M., & Harachi, T. (2008). Intergenerational cultural dissonance, parent child conflict and bonding, and youth problem behaviors among Vietnamese and Cambodian immigrant families. *Journal of Youth Adolescence*, 37, 85-96.
- Igoa, C. (1995). *The inner world of the immigrant child*. Mahwah, New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Jiskrová, G. (2010). *Vývoj a vytváření identity vietnamských adolescentů vyrůstajících v ČR*. Bakalářská práce. Brno: Katedra psychologie, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita.
- Kroger, J. (2007). *Identity development: Adolescence through adulthood*. London: Sage Publications Int.
- Lam, B. T. (2005). An integrative model for the study of psychosocial distress in Vietnamese-American adolescents. *North American Journal of Psychology*, 7(1), 89-105.
- Macek, P. (1999). *Adolescence. Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál.
- Martínková, Š. (2011). The Vietnamese ethnic group. It's sociability and social networking in the Prague Millieu. In Uherek, Z., (Ed.) *Migration, diversity and their management* (133-200). Praha: Etnologický ústav AV ČR.
- Nguyen, H., Cohen E., & Hines, A. (2012). Brief report: Do peer relationships matter to Vietnamese adolescents' and young adults' development of identity? Towards a working theory of identity development in a changing culture. *Journal of Adolescence*, 35(6), 1501-1504.
- Nguyen, P. V. (2008). Perceptions of Vietnamese fathers acculturation levels, parenting styles, and mental health outcomes in Vietnamese-American adolescents immigrants. *Social Work*, 53(4), 337-346.
- Nguyen, P. V., & Cheung, M. (2009). Parenting styles as perceived by Vietnamese-American adolescent. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 54, 505-518.
- Nguyen, T. H. (1999). *A Qualitative analysis of factors that influence the career development of Vietnamese Americans*. Dissertation Thesis. Illinois: Department of Psychology, Southern Illinois University.
- Pechová, E. (2006). Vietnamské tradiční svátky a oslavy. In Kocourek, J., & Pechová, E. (Eds.), *S vietnamskými dětmi na českých školách* (56-67). Jinočany: H+H.
- Phan, T. (2003). Life in school. Narratives of resiliency among Vietnamese Canadian youth. *Adolescence*, 38 (151), 555-566.
- Phan, T. (2005). Interdependent self: self-perception of Vietnamese-American youths. *Adolescence*, 40, 425-441.
- Průcha, J. (2007). *Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. Praha: Portál.
- Truong, A. M. (2010). *Examining the relationship between school dropout and gang involvement among Vietnamese-American youth*. Dissertation Thesis. Prescott Valley, Arizona: Faculty of the School of Business and Technology Management, Northcentral University.
- Vídenská, L. (2010). *Prezentace vývoje a utváření identity českými dívkami vyrůstajícími v České republice*. Bakalářská práce. Brno: Katedra psychologie, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita.

Vo-Jutabha, E. D, Dinh, K.T., Mc Hale, J.P., & Valsiner, J. (2009). A qualitative analysis of Vietnamese adolescents identity exploration within and outside an ethnic enclave. *Journal of Youth Adolescence*, 38, 672-690.

Wan, M. (2006). Beyond lily-pads and bananas: A case study of a cohort of Chinese and Vietnamese adolescent's school experiences. *New England Reading Association Journal*, 42(1),19-25.

Zhou, M., & Bankston, C. L. III. (1994). Social capital and adaptation of the second generation: The case of Vietnamese youth in New Orleans. *The International Migration Review*, 28 (4), 821-830.

O autorce:

Lucie Hubertová absolvovala magisterské studium jednooborové psychologie na FF UK Praha a bakalářské studium sociální práce na FSE UJEP Ústí nad Labem. V současnosti dokončuje doktorandské studium FSS MU v Brně. Působí na Katedře pedagogiky a psychologie FP TUL Liberec a na VOŠ Jabok Praha. Zajímá se o vývoj identity vietnamských adolescentů v ČR a rozvoj profese školního psychologa.

Kontaktní údaje:

Korespondenční adresa: VOŠ JABOK, Salmovská 8, Praha 2, 120 00

Email: hubertova@jabok.cz

Hubertová, L. (2014). Vliv sociálního a kulturního kontextu na formování identity u dospívajících imigrantů vietnamského původu v Severní Americe. *E-psychologie* [online], 8, 1, 13-23 [cit. vložít datum citování]. Dostupný z WWW: <<http://e-psycholog.eu/pdf/hubertova.pdf>>. ISSN 1802-8853.